

Городиська В. В.

ORCID 0000-0002-2415-4317
ResearcherID 1966478/violetta-gorodyska/

Кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка
(м. Дрогобич, Україна) E-mail: vgorodyska@ukr.net

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ У СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему економічної освіченості дошкільників; з'ясовано зміст поняття «економічне виховання» як важливого чинника фінансової грамотності дитини; розкрито сутність економічної освіти дітей дошкільного віку; здійснено аналіз чинних програм дошкільної освіти щодо напрямів реалізації економічного виховання; увиразнено специфіку його програмного забезпечення у сучасних ЗДО; а також висвітлено основні компетентності дошкільника у сфері змістових економічних орієнтацій.

Мета роботи. Аналіз програмного забезпечення економічного виховання дошкільників у сучасних ЗДО.

Методологія. Аналіз і синтез, систематизація та узагальнення теоретико-методичних даних, представлених в опрацьованих літературних джерелах.

Наукова новизна. У статті акцентується увага на аналізі програмного забезпечення економічного виховання дошкільнят; змістовому наповненні їх економічних знань, починаючи з молодшого дошкільного віку, обґрунтовується важливість економічних знань, умінь та навичок в умовах вітчизняного ЗДО.

Висновки. З'ясовано, що донедавна економічне виховання дітей педагоги здійснювали зазвичай зі старшого дошкільного віку, а сьогодні, згідно з вимогами часу, його доцільно розпочинати із трьох-річними вихованцями. Нами проаналізовано увесь спектр освітніх програм для дошкільця і з'ясовано, що лише у трьох із них – «Дитина», «Соняшник» та «Я у Світі» обґрунтовується економічне виховання з молодшого дошкільного віку, натомість програма «Дитина в дошкільні роки» пропагує економічну освіту лише для старших дошкільнят. На нашу думку, найбільш ґрунтовно розвиток економічного мислення, економічної грамотності та обізнаності дошкільників висвітлено у програмі «Я у Світі», на противагу програмам «Впевнений старт», «Світ дитинства» і «Стежина», в яких економічний аспект виховання загалом практично відсутній.

Пізнання азів економіки для дошкільників передбачає їх ознайомлення із грошми, торгівлею й діяльністю банків, призначенням засобів зв'язку (пошта, телефон, електронна пошта), ощадливості й бережливості у дітей. Доведено, що програма «Я у Світі»

найбільш широко висвітлює питання економічного виховання дошкільників – через економічну освіченість та відповідну поведінку – до формування економічних цінностей.

Однак, здійснивши аналіз програмного забезпечення економічного виховання в сучасних вітчизняних ЗДО, можемо підсумувати, що сьогоденні дослідники вважають найбільш дієвими не лише економічні знання, вміння й навички, а особистісні якості дошкільнят, пов'язані з економічною діяльністю (бережливість, працьовитість, ощадливість, раціональність), сформованість яких свідчить про належний рівень економічних мислення, грамотності, освіченості й культури дошкільників, як закономірний результат ефективного економічного виховання.

Ключові слова: діти дошкільного віку, економічне виховання, економічна освіченість, економічна грамотність, економічна свідомість, економічна культура.

Постановка проблеми. У ХХІст. із кожним роком усе більше увиразнюється актуальність економічного виховання та освіти дітей дошкільного віку. У сучасній Україні означена проблема належить до однієї з найзатребуваніших. Сьогоденні вітчизняні реалії засвідчують недостатній рівень (а подекуди й відсутність) у наших дошкільнят елементарних знань про економіку й економічні закони життя. Несформованість економічного мислення й економічної грамотності, звісно, спричиняє низьку економічну освіченість майбутніх школярів, що зі свого боку, суттєво гальмує становлення їх особистості.

Власне тому одним зі стрижневих завдань українських педагогів дошкільця постає економічна просвіта вихованців, їх оволодіння економічною термінологією та знаннями, що сприяють формуванню економічної грамотності вже з молодшого дошкільного віку. З огляду на це важливого значення набуває систематичне навчання дітей азів економіки, набуття дошкільнятами економічної освіченості й елементарних навичок споживчої культури. Перелічені чинники й уможливають ефективне економічне виховання дітей в умовах вітчизняного ЗДО.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання економічного виховання дошкільників стали об'єктом дослідження таких науковців, як Н. Грама, Г. Григоренко, Р. Жадан, А. Сазонова. Формування нового типу економічного мислення відстежують у вітчизняних реаліях А. Іванова, І. Прокопенко та ін. Науковий потенціал дошкільця сьогодні зосереджений на таких економічних опціях, як економіка, економічна освіта, економічне виховання, економічна грамотність, економічна освіченість, економічна культура тощо. Хоча окремі аспекти економічної компетентності дошкільників частково увиразнюються в освітніх чинних програмах, проте глибший аналіз програмного забезпечення окресленої проблеми свідчить про недостатній поверховий характер її розв'язання.

Усвідомлення значущості економічного виховання для майбутнього громадянина України зумовило вибір нами теми пропонованої статті, **метою** якої є аналіз програмного забезпечення економічного виховання дошкільників у сучасних вітчизняних ЗДО.

Методологія. Запропонована розвідка передбачає використання таких методів наукового дослідження, як аналіз і синтез, систематизація та узагальнення теоретико-методичних даних, представлених в опрацьованих літературних джерелах.

Наукова новизна. У статті акцентується на аналізі програмного забезпечення економічного виховання дошкільнят; змістовому наповненні їх економічних знань, починаючи з молодшого дошкільного віку, обґрунтовується важливість економічних знань, умінь та навичок в умовах вітчизняного ЗДО.

Результати дослідження. Невід'ємною частиною життя сучасних дошкільнят стали сьогодні його економічні складові, насамперед категорії заощадження й бережливості. Саме їх ми простежуємо у Базовому компоненті дошкільної освіти, зокрема в освітніх лініях «Дитина у світі культури» й «Дитина у природному довкіллі». Так, у першій із перелічених ліній у рубриці «Предметний світ» наголошено, що дитину слід ознайомити із заощадливим веденням домашнього господарства, навчити бережливого ставлення до речей, грошей; вона має розрізняти соціальні ролі «покупець», «продавець», а також поняття «товар», «гроші», «заощадливий», «недбайливий» та інші найелементарніші економічні терміни, використовувати різні предмети за призначенням, дбайливо до них ставитися, дотримуватися умов необхідного догляду за ними та їх зберігання [1, 14].

Водночас друга освітня лінія Базового компонента дошкільної освіти «Дитина у природному довкіллі» в рубриці «Природничо-екологічна компетенція» акцентує увагу педагогів на тому, аби надати вихованцям в умовах ЗДО відповідні знання про правила доцільного природокористування, а саме про чистоту навколишнього середовища, заощадливе використання природних багатств, води, а також електричної й теплової енергії в побуті; спонукають дошкільнят до збереження, догляду й захисту природного довкілля на доступному їм рівні [1, 13].

Зазначимо, що поняття бережливості ми простежуємо і в іншій освітній лінії розглядуваного нами документа – «Гра дитини», в якій автори наголошують, що дитина, використовуючи іграшки, має бережливо до них ставитися [1, 16].

Інші чинні освітні програми для ЗДО також закликають до формування в дошкільнят навичок ощадливості і бережливості. У програмі «Соняшник» для дітей молодшого дошкільного віку в освітній лінії «Розвиток і виховання душі та серця» вперше виокремлено самостійну рубрику «**Економічне виховання**». У ній ідеться про необхідність формування в дітей елементарних навичок бережного ставлення до предметів, речей, матеріалів, обладнання, довкілля тощо. Вихованцям важливо пояснити,

що таке гроші, надати елементарні відомості про них (плата за працю; за гроші можна придбати багато потрібних для людини речей тощо) [5, 28].

Уже в середньому дошкільному віці дошкільнят слід мотивувати до виконання доручень у ЗДО й родині щодо економного використання води, світла [5, 66].

Для старшого дошкільного віку розуміння бережливості доцільно розширювати шляхом ознайомлення з такими елементарними економічними поняттями, як заробітна плата і пенсія (першу отримують люди, які працюють і виконують певну роботу, а другу – одержують при досягненні пенсійного віку, інвалідності та в інших законодавством установлених випадках). Не менш важливо розтлумачити дітям, що таке гроші (плата за працю), формувати в них навички співвідносити власні потреби і бажання з потребами інших членів сім'ї, а також ошадливо ставитися до сімейних грошових можливостей. Крім того, в цьому віці дошкільнят уже необхідно заохочувати до ведення власної скарбнички й ошадливого використання її ресурсів [5, 110].

Після проаналізованої програми «Соняшник» спеціально виокремлену рубрику **«Економічне виховання»** удруге відстежуємо у програмі **«Дитина»** (в освітній лінії «Соціальний світ» від двох до семи років). Зазначимо, що автори пропонують вихователям розпочинати економічне виховання дітей із другої молодшої групи (четвертий рік життя – «Малюта»). Задля ефективності цього процесу у дітей потрібно спочатку сформувати певні уявлення про роботу батьків, її зміст та значення для родини, про суспільну значимість праці інших людей загалом та її необхідність для нормальної життєдіяльності кожного, про обмеженість купівельних спроможностей батьків, скінченність грошей, необхідність помірних витрат та бережливого ставлення до речей [3, 72].

У середній групі (п'ятий рік життя – «Чомусики») педагоги мають ознайомити дітей із виробництвом окремих речей та продуктів, дати поняття про ресурси, необхідні для фабрик та заводів, про людей як виробників та споживачів товарів, водночас поглиблюючи уявлення вихованців про гроші, їх значення та цінність, переваги правильного вибору під час покупок, а також пояснити дошкільнятам роль реклами [3, 117–118].

Упродовж шостого року життя («Фантазери-мрійники») у вихованців старшої групи потрібно сформувати розуміння, що всі люди мають свої потреби і працюють для їх забезпечення, створюючи речі, вирощуючи та виробляючи продукти харчування тощо. Дітям буде цікаво дізнатися, що раніше люди обмінювалися товарами, а тепер – грошима. У цьому віці дошкільнята мають добре розрізняти поняття «багатий – бідний», «ошадливий – марнотратний». Розширюючи початкові уявлення про рекламу, доцільно ознайомити дітей із призначенням та діяльністю банків [3, 169].

Протягом (сьомого року життя – «Дослідники») педагогам потрібно продовжувати вчити дітей економного ставлення до ресурсів, формувати елементарне уявлення про сімейний бюджет (потреби, витрати, розподіл коштів), уміння помірковано обирати покупки, орієнтуючись не лише на власні бажання, а й на потреби сім'ї, сприяти розумінню того, що щастя не залежить від багатства [3, 221].

Як бачимо, у чинних вітчизняних освітніх програмах довші «Соняшник» і «Дитина» регламентовано питання зародження певних елементарних уявлень дітей, починаючи з молодшого дошкільного віку, про економіку, грошові цінності, рекламу та діяльність банків, наголошено на формуванні бережливого ставлення до грошей, що, зі свого боку, сприяє розвитку економічного виховання дошкільнят.

Розділ **«Економічна освіченість»** започатковано у програмі розвитку дитини дошкільного віку (від трьох до шести років) **«Я у Світі»**. У рубриці акцентується на певному життєвому досвіді дитини (спільна з батьками закупівля продуктів харчування, побуту та вжитку, іграшок у мегамаркетах, гастрономах, господарських магазинах, ринках). Таке раннє (із трьох років) економічне виховання малюка викликає інтерес до процесів заробляння та витрачання грошей. Дитина спостерігає за плануванням батьками сімейного бюджету, обговоренням того, що слід придбати першочергово, цікавиться ціною того, що хотіла б купити. У дошкільняти формується елементарне розуміння того, що гроші є життєвою необхідністю, що їх платять батькам за місцем роботи за їхню працю. Завдяки спостереженням, отриманню доступних пояснень від батьків та їх відповідям на запитання дитина починає розуміти, що гроші заробляють нелегкою працею і витрачати їх слід розумно [7, 72].

На п'ятому році життя дитина вже цікавиться, що батьки планують купити і чи можна розраховувати на іграшку, солодощі. Дошкільник починає усвідомлювати, що бабуся та дідусь хоча й не працюють, але за життя заробили на пенсію і тепер її отримують. Він уже має знати, як правильно реагувати на рекламні оголошення [7, 74].

Отже, автори проаналізованих нами освітніх програм для дошкільня закликають педагогів надавати дітям молодшого дошкільного віку елементарні економічні знання, навчати свідомого ставлення до грошей, їх раціонального використання, а також виховувати повагу до рідних, які працюють і чесно заробляють гроші; формувати розумні потреби, вміння регулювати власні бажання, правильно поводитися в ситуаціях, пов'язаних із грошима [7, 75].

Питання **економічної свідомості та поведінки дитини** висвітлює освітня лінія «Дитина в природному довші». Зокрема у рубриці «Життєдіяльність людини» увиразнено обов'язок дорослого прищепити дитині бережливе ставлення до природи і потребу піклуватися про неї (дбати про чистоту довшілля, упорядковувати сміття, запобігати забрудненню харчовими відходами і сміттям води, прибережного піску, зелених галявин), проявляючи таким чином вдячність до землі-годувальниці. Отже, дошкільник, який береже природу, не залишатиме після себе сміття, разом із батьками гаситиме і

присипатиме піском багаття, а знайшовши викидатиме відходи у спеціально відведений для цього контейнер [7, 62].

У старшому дошкільному віці дитина вже має володіти азами економіки, й на основі сформованих елементарних економічних уявлень добре розуміти, що таке банк, як користуватися банківськими картками, примножені на них кошти можна пізніше використати для відпочинку чи купівлі потрібних речей. Сьогодні, під час пандемії коронавірусу, коли й батьки, й діти перебувають удома, останні все частіше стикаються з потребами і навіть проблемами сімейного бюджету, навчаються усвідомлювати за дорослими багато дій економічного характеру звершувати в онлайн, (скажімо оплату комунальних послуг, поповнення мобільного рахунку, замовлення та придбання в онлайн речей необхідного вжитку: одягу, взуття, побутової техніки, гігієнічних засобів, посуду, меблів, транспорту, навіть продуктів харчування тощо). Завдяки набутому досвіду дитина усвідомлює важливість подібних операцій, набуває елементарного економічного мислення, засвоює нові економічні терміни, вчиться розподіляти сімейний бюджет на більш необхідні й першочергові та менш важливі потреби, а також правильно ставитися до грошей як до обов'язкового, але не пріоритетного чинника людського життя [7, 214–215].

Отже, згідно з новою редакцією програми «Я у Світі», дитина з молодшого до старшого дошкільного віку має набути змістових орієнтацій щодо грошей, торгівлі та діяльності банків, знати походження і призначення зарплатні батьків і пенсій дідусям та бабусь, а також про необхідність ощадливо витрачати гроші; знати про існування та призначення засобів зв'язку (пошта, телефон, електронна пошта, факс), комунікації та друку (телебачення, радіо, журнал, газета); вокзалу, аеропорту, порту, поліклініки, лікарні, музею, театру, цирку тощо [7, 218–219].

Крім цього, дошкільник має володіти розвиненим елементарним економічним мисленням, розумінням змісту понять «гроші», «ціна», «зарплата», «стипендія», «сімейний бюджет», «розумні – нерозумні витрати», «прибуток», «банк», «заощадження», «обов'язкові платежі», «реклама»... [7, 219].

Відповідно до зазначеного, можемо увиразнити критерії ефективного економічного виховання дитини в ЗДО: а) дитина поважає людей, які вміють працювати й чесно заробляти гроші; б) вона прагне займатися корисною діяльністю; в) дошкільник бережно ставиться до своєї скарбнички й орієнтується на такі правила: 1) не слід купувати все, що рекламується; 2) необхідно добре подумати, чи потрібна бажана річ, чи вистачить на неї коштів; 3) слід бути ощадливим під час використання продуктів харчування, матеріалів, речей, іграшок, приладдя тощо [7, 220].

У контексті нашої розвідки важливою постає рубрика «**Економічна освіта**» у програмі «**Дитина в дошкільні роки**» (освітня лінія «**Стежинки у Всесвіті**») для дітей старшого дошкільного віку. У ній ідеться про необхідність надання дошкільнику уявлень про економіку та її значення для кожної родини, про економне використання ресурсів, про сутність професій із наданням послуг (лікар, учитель, перукар, поштар тощо); про найпоширеніші товари та послуги. Автори програми зосереджують увагу на вихованні бережливого ставлення до результатів праці дорослих, а також на з'ясуванні значень таких економічних понять, як: «споживання», «потреби», «ресурси», «професійна діяльність», «гроші», «товар», «бережливість» [4, 163–164].

А в таких освітніх програмах дошкільця, як «**Впевнений старт**», «**Світ дитинства**», «**Стежина**» та «**Українське дошкільця**», нами не виявлено спеціально виокремленого економічного аспекту. Хоча «Світ дитинства» в освітній лінії «Дитина у світі культури» зобов'язує педагогів вітчизняних ЗДО формувати у вихованців розуміння таких соціальних ролей, як: «покупець», «продавець»; а також сутності таких понять «товар», «гроші», «заощадливий», «недбайливий». Крім того, дошкільнят необхідно навчати доцільно використовувати гроші при покупці речей, а також дотримуватися чистоти, порядку, ощадливого витрачання води, газу, електроенергії, вимог під час купівлі речей у магазині [6; 7, 93, 224; 9, 146; 10].

Майбутнім школярам слід пояснювати, що гроші обов'язкова, але не першочергова реалія людського життя, найважливіші цінності якого (любов, дружба, здоров'я, радість, повага тощо) не мають матеріального виміру.

Як зазначають науковці, для ефективного реалізації економічного виховання дошкільників доцільно подбати про забезпечення комплексного підходу до освітнього процесу, починаючи з прищеплення елементарних економічних знань, умінь та навичок – до формування особистісних якостей, необхідних для розвитку економічного мислення, економічної свідомості, економічної освіченості, економічної культури і, зрештою, можливо, й майбутньому успішної економічної діяльності.

Тому сучасному педагогові необхідно перебувати у постійному пошуку нових концептуальних ідей щодо впровадження у практику роботи сучасних ЗДО економічного виховання, а саме:

- генерувати елементарні економічні знання, починаючи з молодшого дошкільного віку;
- учити вихованців розуміти й цінувати навколишній предметний світ, створений людською працею, з повагою ставитися до неї;
- розвивати вміння берегти іграшки, книги, власний і чужий одяг, взуття тощо;
- виробляти економічні навички стосовно ощадливого використання економії води, світла та ін.;
- виховувати особистісні якості дошкільнят, що безпосередньо пов'язані з економічною діяльністю (працьовитість, ощадливість, бережливість, раціональність);
- формувати розумні потреби та вміння правильно поводитися у реальних життєвих ситуаціях [2, 14].

Вітчизняний дослідник Т. Боршуляк наголошує, «Сучасний дошкільник – це майбутній школяр, студент і, звісно ж, працівник. Саме тому економічні знання, вміння та навички, сформовані в

дошкільному віці, неодмінно стануть фундаментом для його майбутньої успішної діяльності» [2, 30]. А на їх основі і сформуються відповідні особистісні якості.

Висновки. Іще донедавна економічне виховання дітей педагоги здійснювали зазвичай зі старшого дошкільного віку, а сьогодні, згідно з вимогами часу, його доцільно розпочинати із трьох-річними вихованцями. Нами проаналізовано увесь спектр освітніх програм для дошкільця і з'ясовано, що лише у трьох із них – «Дитина», «Соняшник» та «Я у Світі» обґрунтовується економічне виховання з молодшого дошкільного віку, натомість програма «Дитина в дошкільні роки» пропагує економічну освіту лише для старших дошкільнят. На нашу думку, найбільш ґрунтовно розвиток економічного мислення, економічної грамотності та обізнаності дошкільників висвітлено у програмі «Я у Світі», на противагу програмам «Впевнений старт», «Світ дитинства» і «Стежина», в яких економічний аспект виховання загалом практично відсутній.

Пізнання азів економіки для дошкільників передбачає їх ознайомлення із грошми, торгівлею й діяльністю банків, призначенням засобів зв'язку (пошта, телефон, електронна пошта), ощадливості й бережливості у дітей. Отже, доходимо висновку, що програма «Я у Світі» найбільш широко висвітлює питання економічного виховання дошкільників – через економічну освіченість та відповідну поведінку – до формування економічних цінностей.

Однак, здійснивши аналіз програмного забезпечення економічного виховання в сучасних вітчизняних ЗДО, можемо підсумувати, що сьогоднішні дослідники вважають найбільш дієвими не лише економічні знання, вміння й навички, а особистісні якості дошкільнят, пов'язані з економічною діяльністю (бережливість, працьовитість, ощадливість, раціональність), сформованість яких свідчить про належний рівень економічного мислення, грамотності, освіченості й культури дошкільників, як закономірний результат ефективного економічного виховання.

References

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер.: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л. та ін. Київ: Видавництво, 2012. 26 с. Bohush, A. M. (2012). Bazovy`j komponent doshkil`noyi osvity` [Basic component of preschool education]. Kyiv, Ukraine.
2. Боршуляк Т. М. Економічне виховання дітей дошкільного віку: моніторинг компетенцій. Кам'янець-Подільський, 2016. 80 с. Vorshuliak, T. M. (2016). Ekonomichne vykhovannia ditej doshkilnoho viku: monitorynh kompetencij [Economic education of preschool children: monitoring competencies]. Kamianets-Podilskyi, Ukraine.
3. Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол. Беленька Г. В., Богінч О. Л., Богданець-Білоskalенко Н. І. [та ін.]; наук. ред. Беленька Г. В., Машовець М. А.. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с. Ognev'yuk, V. O. (2016). Dytna: osvitnya programma dlya ditej vid dvox do semy` rokov [Child: educational program for children from two to seven years]. Kyiv, Ukraine.
4. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма / авт. кол.; наук. кер. К. Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2011. 188 с. Krutiij, K. L. (2011). Dytna v doshkilni roky: kompleksna dodatkova osvitnya programma [Child in preschool years: a comprehensive additional educational program]. Zaporizhzhia, Ukraine.
5. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 144 с. Kaluska, L. V. (2014). Kompleksna programma rozvytku, navchannia ta vykhovannia ditej doshkilnoho viku «Soniashnyk» [A comprehensive program of development, education and upbringing of preschool children «Sunflower»]. Ternopil, Ukraine.
6. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Гавриш Н. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Рогозянський О. С., Хартман О. Ю., Шевчук А. С.]; за заг. наук. ред. Піроженко Т. О. Київ: Українська академія дитинства, 2017. 80 с. Havry`sh, N. V., Panasyuk, T. V., Pirozhenko, T. O. (2017). Osvitnya programma «Vpevneny`j start» dlya ditej starshogo doshkil`nogo viku [Education program «Sure Start for older preschool children»]. Kyiv, Ukraine.
7. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с. Nyzkovska, O. V. (2017). Programma rozvyt`tku dytny doshkilnogo viku «Ukrayinske doshkillya» [Preschool Child Development Program «Ukrainian Preschool»]. Ternopil, Ukraine.
8. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»: (нова ред.). У 2-х ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. та ін.; наук. кер. Кононко О. Л. Київ: ТОВ МЦФЕР-Україна, 2014. 452 с. Aksonova, O. P., Anishhuk, A. M., Artemova, L. V. (2014). Programma rozvytku dytny doshkilnogo viku «Ya u Sviti»: (nova red.) [Preschool Child Development Program «I amintheWorld» (new version)]. Kyiv, Ukraine.

9. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд.: Байер О. М., Батліна Л. В., Богущ А. М. та ін.; наук. кер. акад. Богущ А. М.; за заг. ред. Батліної Л. В. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 200 с.
Bohush, A. M. (2015). Svit dytynstva: kompleksna osvityna programa dlya doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Childhood World: A comprehensive educational program for preschools]. Ternopil, Ukraine.
10. Стежина: комплексна альтернативна освітня програма для дошкільних навчальних закладів, що працюють за вальдорфською педагогікою: автори-упорядники А. М. Гончаренко, Н. М. Дятленко. Київ, 2014. 223 с.
Goncharenko, A. M., Dyatlenko, N. M. (2014). Stezhyna: kompleksna alternatyvna osvityna programa dlya doshkilnykh navchalnykh zakladiv, shho pracuyuyut za valdorfskoyu pedagogikoyu [Path: a comprehensive alternative educational program for Waldorf pedagogy]. Kyiv, Ukraine.

Horodyska V.

ORCID 0000-0002-2415-4317
ResearcherID 1966478/violetta-gorodyska/

Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor
of the Department of General Pedagogy and Preschool Education,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Ukraine) E-mail: vgorodyska@ukr.net

SOFTWARE OF ECONOMIC EDUCATION IN MODERN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

The article deals with the problem of economic education of the preschoolers; the concept of «economic education» as an important factor of financial literacy of a child has been clarified; the essence of economic education of preschool children is revealed; the analysis of current programs of preschool education concerning the directions of realization of economic education; the specificity of software in modern preschool educational institutions is expressed; as well as the basic competencies of the preschooler in the sphere of substantive economic orientations.

Article's purpose. Analysis of the software of economic education of preschool children in modern preschool educational establishments.

Methodology. Analysis and synthesis, systematization and generalization of theoretical and methodological data presented in the processed literature.

Scientific novelty. The article focuses on the analysis software and economic education of preschool children; the content of their economic knowledge, beginning with the preschool age, substantiates the importance of economic knowledge, skills and skills in the conditions of the national institution of preschool education.

Conclusions. It has been found that, until recently, the economic education of children was carried out by teachers from the preschool age, and today, according to the time requirements, it is advisable to start with three-year-olds. We have analyzed the whole range of educational programs for preschoolers and found that only three of them - Child, Sunflower and I in the World – justify economic education from the preschool age, while the program «Child in preschool years» promotes economic education for older preschoolers only. In our opinion, the most thorough development of economic thinking, economic literacy and awareness of preschoolers is covered in the program «I am in the World», as opposed to the programs «Confident Start», «Childhood World» and «Pathway», in which the economic aspect of education is practically absent.

Knowledge of economics for preschoolers involves getting acquainted with money, trading and banking activities, prescribing communications (mail, telephone, e-mail), thrift, and frugality in children. Thus, we conclude that I am in the World program most broadly covers the issues of economic education of preschoolers – through economic education and appropriate behavior – to the formation of economic values.

However, analyzing the software of economic education in modern domestic preschool education institutions, we can conclude that today's researchers consider the most effective not only economic knowledge, skills and skills, but also the personal qualities of preschool children related to economic activity (frugality, hard work, thrift, rationality), the formation of which indicates the proper level of economic thinking, literacy, education and culture of preschoolers, as a natural result of effective economic education.

Keywords: preschool children, economic education, economic literacy, economic consciousness, economic culture.

Стаття надійшла до редакції 01.05.2020

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **О. В. Невмержицька**